

Solidaire landbouw

Kattendorfer Hof werkt voor 600 leden

Honderzeventig paar ogen kijken geboeid naar beneden. Voor al die ogen staat één boer: Mathias von Mirbach. Hij schommelt wat op één been naar de muur van mensen tegenover hem, zoekt dan stevigheid op twee benen. En maakt meteen contact in zorgvuldig gekozen Engelse woorden met een licht Duits accent. “Onze boerderij levert direct aan consumenten. Ons systeem is al meer dan 30 jaar gebaseerd op vertrouwen.” Mathias von Mirbach is mede-oprichter van de gemeenschapsboerderij Kattendorfer Hof en vertelt op de Conferentie over Community Supported Agriculture in Deventer aan zijn collega’s uit Nederland en Vlaanderen over solidaire landbouw, het samenwerken met leden en met mede-ondernemers.

Voeten stevig op de grond, heldere principes. Mathias von Mirbach is één van de oprichters van de Kattendorfer Hof nabij Hamburg. Vanaf het begin als pachter. “Al ons land, 435 hectare, is pachtgrond. Dat door de particuliere grondeigenaren aan de Kattendorfer Hof wordt aangeboden. Ze willen graag dat wij het bewerken.” Pas sinds 1 januari 2020 heeft de Kattendorfer Hof ook eigen bezit: de twee boerderijen, de ondergrond en het erf zijn gekocht. Langjarige pacht ziet Mathias von Mirbach als een succesvolle samenwerking. “We spreken 20-jarige pacht af. En we werken ook samen met de grondeigenaren, zo is één van onze landeigenaren actief betrokken. Zij brengt het land in en heeft

als mede-ondernemer het recht om geïnformeerd te worden.” Haar drijfveer: ze wil graag een gemeenschapsboerderij en ruimte laten voor haar zoon om gemeenschapsboer te worden. “We proberen met al onze verpachters een hechte relatie op te bouwen.”

Gezonde bodem bindt verpachters

De verpachters zien zelf dat de Kattendorfer Hof de bodem goed verzorgt. Zoals op de akker met wortelen, bij de oogst. De boeren hebben op 1 hectare de wortelen losgemaakt, dikke oranje stokjes steken een beetje boven de grond uit. Een grote groep consumenten verzamelt zich op de akker.

Mathias von Mirbach van Kattendorfer Hof

Ze helpen gezamenlijk mee met de oogst. Met de hand. Wortel voor wortel oprapen en in kisten stoppen. Mathias: “Dat is bewust, meewerken verbindt.” De basis van de

Mathias von Mirbach: "Niet de prijs bepaalt je beslissingen als boer, maar kosten delen. Als je kosten gedekt zijn, kan je fijn werken."

Kattendorfer Hof is helder. "We verbouwen duurzaam voedsel voor mensen en ontwikkelen tegelijkertijd de bodem. We bouwen aan verschillende gemeenschappen, met de medewerkers en ook met de consumenten." De consumentengemeenschap startte al in 1998, met 10 families. De community met medewerkers en mede-ondernemers is nieuwer. "Alle medewerkers doen mee in kringen, we gebruiken de sociocratische methode om beslissingen te nemen. We zijn transparant over het geheel. Zo zijn zowel de deelnemende consumenten als de medewerkers vertegenwoordigd." Met de 800 consumentenleden - die 600 volle aandelen

vertegenwoordigen - houdt de Kattendorfer Hof ook een budgetmeeting. Mathias, stellig: "Het gaat niet om de prijs van onze producten in de landbouw. Het gaat om de kosten. Wij delen de kosten met onze deelnemers. Dan kan het bedrijf gezond zijn."

Deel de kosten

Kosten delen, in plaats van prijzen vragen, blijkt een van Mathias' belangrijkste principes, die hij ook wil meegeven aan de deelnemers bij de CSA Conferentie. Met nadruk: "Neem als boer geen beslissingen afhankelijk van de prijzen. Maak jezelf niet afhankelijk van de handel, wij leveren niet

aan de groothandel. Maar kies radicaal voor het delen van kosten. Als je de kosten van een boerenbedrijf helder hebt en die kosten deelt, dan kan je ook voedsel delen. Terwijl je de bodem ontwikkelt." Want: "Afgelopen zomer reed ik met de combine over een klein veld rogge. Het was een mooie akker, de zon scheen en de oogst was niet groot. Dan kan je denken, 'o, shit, er stroomt niet zoveel graan in de tank' of je kan denken 'ik heb nu precies genoeg rogge voor 600 leden per jaar'. Er is geen honger voor onze leden. Omdat ik meteen anders denk, ben ik als boer gelukkiger. De prijs zegt niks. Als je kosten gedekt zijn, kan je fijn werken."

Boerderijleden en voedselcoöperatieleden

De Kattendorfer Hof heeft twee belangrijke soorten consument-leden: mensen die direct lid zijn van de boerderij en hun eten ophalen in een van de vier winkel-depots. En leden die een eigen voedselcoöperatie hebben en wekelijks een bulklevering van de Kattendorfer Hof krijgen. Ze distribueren de producten vervolgens zelf onder hun leden, vaak vanuit een gehuurd depot. “Dan kunnen ze zelf kiezen wat ze meenemen.” De directe leden van de Kattendorfer Hof halen hun producten in de vier winkels van het bedrijf, drie in de stadsdelen van Hamburg en één op de boerderij. Ze wegen hun aandeel zelf af en strepen het af op een deelnemerslijst. “Vertrouwen is essentieel, onze winkeliers is verboden de lijsten te controleren.” Dit vertrouwen is actief aangeleerd. “Nieuwe leden krijgen een maand een beginnerskaart, die ze vooruit betalen. De winkelier doet het afwegen van de producten dan voor. Vervolgens worden ze voor een heel jaar lid. En krijgen een kalender met de oogsttijden van de verschillende producten voor op hun koelkast. De Kattendorfer Hof bepaalde een reëel oogstaandeel per lid. “Wij hebben het uitgerekend. We kozen het aantal hectares goede landbouwgrond dat je per persoon beschikbaar hebt voor je voedselproductie. Wat wij daarop verbouwen, dat is je aandeel. Elke week krijg je per persoon 2 tot 4,5 kilo seizoensgroenten, voor 7,5 liter melk aan zuivelproducten en 700 gram vlees. Al het vlees dat we hebben, van kop tot staart. Het is niet mogelijk speciale dingen te bestellen, je krijgt het vlees in gewicht.” Uiteraard is er

wel een breed assortiment. “We verwerken de varkens en koeien tot zo’n 70 vleesproducten en hebben met de eigen kaasmakerij en zuivelverwerking ook keuze uit zo’n 40 zuivelproducten.” De Kattendorfer Hof is een gemengd BD-bedrijf. “Pas sinds 2019 hebben we ook een ‘alleen-groente-aandeel’, dat is voor het eerst. Vegan is een groeiende markt. Maar we maken meteen heel duidelijk dat wij mest nodig hebben voor de landbouw.” Burgers meekrijgen gaat uitstekend, ze veranderen blijkt niet makkelijk. “Hamburg is 40 kilometer verderop, hoe betrek je mensen en laat je ze meedoen? Dat wordt onze grootste uitdaging in de toekomst.” Tot nu toe is de Kattendorfer Hof succesvol in het samenwerken met consumenten. “Het oogstfeest is altijd heel gezellig, we houden meerdere feesten door het jaar heen.” Een ontwikkelingscirkel van deelnemers beslist mee over de bedrijfsvoering. “Daar zitten zo’n 15 mensen in. We willen dat graag ook in Hamburg doen, de mensen daar betrekken.” Mathias oudste dochter Maie von Mirbach neemt de communicatie met de leden nu over. Grinnikend: “Als een goed betaalde baan, niet zoals haar ouders. Ze studeerde economie. Ze is al sinds haar dertiende mee geweest naar onze markten en is uitstekend bezig met community-vorming.”

Gezamenlijk ‘Mittagessen’

Kattendorfer Hof betaalt goede lonen aan de 60 medewerkers en mede-ondernemers. Mathias lacht: “De lonen op de boerderij zijn iets lager dan de lonen in de winkels. Omdat we op de boerderij wonen en omdat we

een gezamenlijke keuken hebben.” Ontbijt en ‘Mittagessen’ van drie gangen van eigen producten worden door alle (oud)stagiairs geroemd. Net als de gezelligheid aan de lange, mooi gedekte tafels. Met zo’n grote groep een gemengd bedrijf runnen met vele takken, vereist slimme structuren om samen te werken en beslissingen te nemen. “We hebben kringen per bedrijfs onderdeel en voor het geheel. Bijvoorbeeld de ‘groentekring’ en de ‘koeienkring’. In die koeienkring zijn alle medewerkers voor de koeien vertegenwoordigd.” Ze bespreken het dagelijks werk en doen voorstellen. “De ondernemster die leidster is van de koeienkring, stelt voor dat ze een nieuwe stier nodig hebben. Dat bespreekt de koeienkring en hun voorstel gaat per mail naar de ondernemerskring. Wij stemmen dan in met deze investering.” Maar ook anderen kunnen een voorstel doen. “Onze stagiaire zag op de cursus zuivelverwerking een filter voor de melkopslag. Dat zou ons veel schoonmaakwerk kunnen besparen. Haar voorstel: laten we dat filter proberen. Daartegen waren geen bezwaren, dat doen we dan.” Ook een ‘knijppistool’ op de waterslag is vernieuwd, omdat het voor de stagiaire zwaar bleek om er voldoende knijpkracht op te zetten. “Het is goed als anderen ideeën inbrengen.” De Kattendorfer Hof werkt hierbij met de sociocratische methode van consent: vertegenwoordiging en beslissingen met ‘geen bezwaar’ en bij grotere bedragen instemming van de ondernemers. “We doen dit nu drie jaar en het bevalt goed. Het is nodig om mensen verantwoordelijkheid te geven om goed samen te werken. De eerste 25 jaar heb ik zelf met

mijn mede-ondernemers de beslissingen genomen, nu ben ik 61 jaar en doen we het anders." Dat vereist veel overleg. "We besteden veel tijd aan het delen van de visie voor de bedrijfsontwikkeling met alle mensen. Dat kan niet te gehaast." Mathias ziet de mensen groeien en beleeft er plezier aan. "Dat is ook leuk, als jongere mensen sterker worden en meer overnemen. Zelf zou ik dan graag meer met de leden samen op het land werken. Dat wil ik ontwikkelen met mijn nieuwe vrouw Jolke, zij is daar goed in." Nieuwe ondernemers zijn dan nodig. "Er moeten ook mensen zijn om de verantwoordelijkheid te nemen, er moet iemand zijn om het te doen. Met vakmanschap." Het bedrijf heeft soms hoge investeringen, want gebruikt goede machines en nieuwe spullen. "Met onze schaalgrootte heb je professionele spullen nodig. En daarbij horen ook werknemers die geschoold zijn in het gebruik ervan. Je kan vrijwilligers en stagiaires niet met alle machines laten werken."

De Kattendorfer Hof groeit nog steeds. "In 2018 nog met 160 hectare extra. Dat stuk ontwikkelen is een echte uitdaging. Daar moet je ook voldoende mede-ondernemers voor hebben." Meebewegen met die veranderingen geeft Mathias vreugde en is tegelijk lastig. "We zijn gestart met drie boeren, ruim 25 jaar geleden. Ondertussen hebben we 60 mensen in dienst en zijn er nieuwe mensen als mede-ondernemers ingetreden." Er zijn ook mensen uitgetreden. "Dat is best moeilijk. De mensen waar ik ruim achttien jaar mee heb samengewerkt, zijn gestopt. Onze doelen liepen uit elkaar. En de jongeren wilden het anders. Laat je het dan zoals het was, of geef je ze de ruimte? Ik heb voor de ruimte voor de jongeren gekozen." Het zijn inmiddels veel mensen om mee samen te werken. "We veranderen verder. Van één baas, naar meer schouders van mensen die het geheel dragen." En: "Een groot bedrijf zoals dit is geen 40 uur in de week. Lichamelijk word ik daar soms

een beetje moe van, op mijn 61ste. Maar niet in mijn hart." Is er iets lastig aan al dat samenwerken? "Omgaan met de grenzen. En begrip hebben voor de ontwikkeling van de andere mensen. Als er iets gedaan moet worden en anderen zien het niet." De overdracht van de boerderij komt in zicht. "Op dat moment moet ik geen rem worden. Mensen die het al lang doen, kunnen een gevaar worden voor de voortzetting van de boerderij. Nu moet ik loslaten, bewust nieuwe taken oppakken of minder werk doen."

Solidarische Landwirtschaft groeit

De directe verbinding met de leden is voor de Kattendorfer Hof vanzelfsprekend. "Wij zijn er 33 jaar mee bezig geweest. In het begin was er één andere boerderij die het ook zo deed. Nu heb je wel 300 Community Supported Agriculture bedrijven in Duitsland. Dat we een pachtbedrijf hebben, en geen eigendom, zie ik ook als veiliger voor

Kijkend naar deze samenwerking

Je ziet hier een boerderij die de samenwerking organiseert door een beperkt aantal fundamentele keuzes. Eén daarvan is dat alle grond wordt gepacht. Een andere principiële keuze is om te besluiten via sociocratie. Ogenschijnlijk is dat alleen maar een besluitvormingsmethode. In de 'kringen' kan iedereen immers een voorstel indienen: zo is de medezeggenschap geregeld. Maar de kring geeft je ook een thuishaven in het grote geheel, een kleinere kring waar je bijhoort. Dat maakt dat je op je gemak kan zijn en steun kunt vinden. Voorstellen worden serieus ontvangen en afgewogen. Dan merk je dat je invloed hebt, waardoor je je serieus genomen voelt. Medezeggenschap ontwikkelt zich zodoende tot mede-eigenaarschap: je krijgt een sterke band en voelt je mede-verantwoordelijk. Samenwerking georganiseerd via de inrichting van de besluitvorming. Herman-Jan Stroes (HJS)

de leden. Er is minder kapitaal om over te dragen. Op deze boerderij werkt het goed, want bijvoorbeeld onze kudde koeien heeft waarde op deze boerderij, waarde op deze plek. Dat maakt het makkelijker de boerderij voort te zetten." En nog meer: "In 2018 ging ik naar Thessaloniki voor internationale uitwisseling tussen boerenbedrijven met burgerleden. Dat zijn er heel veel! Dat opent mijn hart." Het past Mathias als een jas. "Zo'n idee komt niet uit je hoofd, maar uit de spirituele wereld. Zo'n idee op de grond zetten, dat lukt op de boerderij." De leden nemen ook hun verantwoordelijkheid voor de boerderij. "In 2018 hadden we last van droogte, toen namen de leden grote kostenposten voor hun rekening." De leden geven ook moed. "In 2002 is een gedeelte van de boerderij in een brand verloren gegaan. Dat was wel een echt dieptepunt. De bank eiste: meteen oogsten, verkopen en zo je verdiensten inzetten om de herbouw te financieren. Dan zouden we niet meer - gespreid over

het seizoen - aan de leden kunnen leveren. Mensen steunen ons dan, dat gebeurt heel vaak. Een mevrouw gaf ons € 20.000 om 'te eten voor het leven'. Zulke hulp geeft mij moed om vol te houden." Grinnikend: "Ze is nu 58 jaar, nu moet ze weer betalen voor haar eten. Dat vind ik nou echt Solidarische Landwirtschaft."

kattendorfer-hof.de

Maria van Boxtel is landbouwadviser bij Land & Co en organiseert al 10 jaar met teler de CSA Conferentie met steun van het Willy Schilthuisfonds van de BD-Vereniging. "Uitwisselen over verantwoordelijkheid delen met boer en burger is nuttig én leuk."

- *Sociocratie, het organiseren van de besluitvorming*, Gerard Enderburg.
- *Dynamische oordeelsvorming*, Martin van den Broek, Marjolein Thiebout, e.a.
- lemniscaatacademie.com
- *Deep democracy, de wijsheid van de minderheid*, Jitske Kramer.